

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ι΄.

⌘

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 3 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1912

⌘

ΑΡΙΘΜΟΣ 469

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. Ένα γράμμα για τὸ «Γύρο τῶν Ὁρῶν».
- ΚΛΕΑΡΕΤΗ ΔΙΠΛΑ. Ψυχή.
- ΔΙΣΚΕΨΙΟΣ. Πλήξη.
- Ν. ΚΑΣΤΡΙΝΟΣ. Ρούσικη φιλολογία—Ὁ «Ὀκεανὸς» τοῦ Δ. Ἀνδρέγεβ.
- ΚΥΒΟΣ. Ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία (Γ').
- Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ. Μνημόσυνο στὸ θάνατο τοῦ Σ. Πασαγιάννη.
- ETTORE MOSCHINO. Τριστάνος καὶ Ἴζόλδη (μεταφρ. Ν. Ποριώτης) συνέχεια.
- ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ. Πολιτικὴ Ἐπιθεώρηση.
- Σ. ΣΚΙΠΗΣ. Μυρτούλα.
- Α. ΤΡΑΝΟΣ. Ἐθνικὴ πολιτικὴ.
- Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΠΛΗΞΗ

«... Ὅμως αὐτὸς ὁ νέος λέγει τόσον τολμηρὰς ἀνοησίας ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴν κρύβουν μέσα τους κάποια σοφία· **δμοια με δυνατὴν βροντὴν ποὺ ἂν δὲν φέρει κεραυνόν, κρύβει δμως μέσα της κάποια ἀστραπήν**».

Ἴσως τὸ δυστύχημα τοῦ βιβλίου ἀπ' ὅπου ξεσηκώνουμε τὴν παραπάνου φράση, εἶναι ὅτι δὲ λέγει κἀν **τολμηρὰς ἀνοησίες**, ὥστε νὰ μπορούσαν τουλάχιστο, σὰν τὴ βροντὴ με τὸν κεραυνὸ καὶ τὴν ἀστραπήν, νὰ κρύβουνε μέσα τους καὶ κάποια σοφία. Ἡ φράση αὐτὴ μᾶς φάνηκε χαρακτηριστικὴ γιὰ ὅλο τὸ βιβλίο, ἀπὸ τις διαφορὲς μεριὲς ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ κοιτάξει, μάλιστα ἀπὸ κείνες ποὺ ἀνταποκρίνονται περισσότερο στὴν ἰδέα τοῦ βιβλίου. Ἀλλὰ θὰ ζητήσῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ μάθει καὶ ποῖ εἶναι αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ἐπιγράφεται «Ἱστορία τῆς Ἰδέας, Γαβατάμας—Ἀστάρης» ἀλλὰ καὶ «Μῦθοι τῆς Ζωῆς, αἱ Ἱστορίαι τοῦ Δισκεψίου καὶ τοῦ Τρισκεψίου» νὰ τὸνομάσῃ κανεὶς, τὸ ἴδιο κάνει. Δηλαδὴ εἶναι δύο διαφορετικὰ βιβλία, ἀλλὰ «τέτοια στὴν αὐθυπαρξία τους καὶ στὴν ὁμοιότητα, σάμπως ἑνὸς

μόνου ἀνθρώπου τὰ πνευματικὰ ἔργα, ποὺ ὅλα τους ὅσον κι ἂν χωρίζονται καὶ διαφέρουν, ἔχουν δμως συνάρτησιν μεταξύ τους καὶ ὁμοιότητα — **νερὸ θὲ νὰ ἔλεγεσ τρεχάμενο ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴν**» (Μῦθοι τῆς Ζωῆς, ἡμέρα θαυμάτων σελ. 152). Ἐδῶ, θὰ μᾶς δώσει τὴν ἀδεια μιὰ στιγμὴ ὁ ἀναγνώστης κι ὁ συγγραφέας νὰ κάνουμε κ' ἡμεῖς μιὰ μικρὴ παρομοίωση πὼς τὸ τρεχάμενο νερὸ κάνει ποῦ καὶ ποῦ ἐκεῖ ποῦ τρέχει καὶ μερικὸς καταρράχτες «οἱ ὅποιοι παφλάζουν ἐπάνω εἰς τοὺς κρημνοὺς τῶν παθῶν τῆς καρδίας» (Ἱστορία τῆς Ἰδέας, σελ. 32). Θέλουμε δηλ. νὰ ποῦμε, κατεδαίνοντες ἀπὸ τὸν Πήγασο τῶν παρομοιώσεων, ὅτι, κατὰ τὸ παράδειγμα ὁμοίων ἔργων, ὅπως λ. χ. ὁ Ζαρατούστρας τοῦ Νίτσε, εἶναι καὶ τὸ βιβλίο μας σπαρμένο με ποιήματα — περιττὸ νὰ τὸ προστέσουμε, πὼς δὲν εἶναι τὰ ποιήματα αὐτὰ δίχως συνάρτησιν καὶ δεσμὸ με τὴ σειρά τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι μέσα στὴν ὕψη του. «Κάποτε, λέει ὁ συγγραφέας, ὁ φανερός ἠχητικὸς ρυθμὸς μοῦ ἐφάνη χρήσιμος πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ἰδέας». (Ἱ. Ζερβοῦ, Ἱστορία τῆς ἰδέας, πρόλογος). «Ὁ ἠχητικὸς ρυθμὸς πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ἰδέας» ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖος στὸ συγγραφέα ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀμέσως κεφάλαιο—Ζωὴ τοῦ Γαβατάμα :

Δρόμο μακρινὸ τραβᾶ — ὁ διαβάτης
κι ὅλο τρέχει στὰ στραβά.

Τὸ περπάτημα τῆς μέρας τὸν κουράζει
ναὶ τὸ φῶς δίνει του κόπο καὶ μαράζι.

Ἀποζητᾶ τῆς νύχτας τὸ βαθύ — σκοτάδι
γιὰ νὰ βαρκοιμηθῇ.

Κι ὅλο περπατᾶ, ὡς που νυχτώνει,

βλέποντας στὸ λόγγο ἕνα φῶς νὰ μεγαλώνει.

Μὰ τοῦ κάκου πρὸς ἐκεῖ τραβᾶ — δὲν φτάνει
κι ὅλο τρέχει στὰ στραβά.

Ὅπως διαδίδουμε στὸν πρόλογο (σελ. γ'). «τὸ ὕφος πολλῶν θρησκευτικῶν βιβλίων καὶ προφητικῶν γραφῶν ἐχρησίμευσεν ἐπιτήδεια εἰς διατύπωσιν τῆς ἐννοίας», καὶ λογαριάζουμε κ' ἡμεῖς παρακάτω νὰ δώσουμε ἐπιτήδεια στὸν ἀναγνώστη «ἀπόγευμα» — ὅπως γράφανε μιὰ φορὰ, τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ **γραφικοῦ** ὕφους τοῦ βιβλίου. Ἀλλὰ πρῶτα πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ἀφοῦ τὴν ἀφορμὴ μᾶς τὴ δίνει τὸ ποίημα, ὅτι ὁ συγγραφέας ἐπιτήδεια «διὰ τὸν ἠχητικὸν ρυθμὸν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἰδέας» μεταχειρίζεται καὶ «τὸ ὕφος λαϊκῶν ποιημάτων» με ἀνά-

λογο τρόπο, καθώς λ. χ. τὸ γνωστὸ ποίημα τοῦ Στραβογιώργη πού γυρεύει τὴ χαρά :

Ἐβγήκε ὁ στραβογιώργης μιὰ φορὰ
γυρεύοντας στὸν κόσμον τὴ χαρά.

κ. τ. λ.

Οἱ σοφοί, πού εἶταν ἡ παρέα τοῦ Γαβατάμα, κ' ἔτρωγαν μαζί του σὲ «κοντὴν μαρμαρίνην τράπεζαν, μὲ ἀργυρὰ πόδια» ξαπλωμένοι «σὲ ἀναπαυτικά ἀνάκλιτρα στρωμένα μὲ πορφύραν κτλ.» «ἐνῶ ὄρθαι ὀλόγυρα δώδεκα ὠραιόταται γυναῖκες ὑπηρετοῦσαν ἐνδεδυμένοι χιτῶνας ἀραχνοῦφάντους..... κ' ἔτραγουδοῦσαν, ἐνῶ ὁ Γαβατάμας καὶ οἱ φίλοι του ἔτρωγαν, σύντομα τραγούδια ἁρμονικώτατα ἢ ἐσχημάτιζαν συμπλέγματα γεμάτα χάριν καὶ ἡδονὴν» οἱ σοφοὶ λοιπὸν «ἀκούοντας τὸ τραγούδι ἔλεγαν :

— Τί ὠραία ὑπνοεῖ τὴν κούρασιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὕπνου.

Ἐπειτα ἐρωτοῦσαν :

— Διατί ὁ ποιητὴς νὰ μὴν ἀναφέρει τὸ καλύδι ἀπὸ τὸ ὁποῖον βγαίνει τὸ φῶς ; Ἀλήθεια πάντοτε ὁ ἄνθρωπος ἀπατάται ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοῦ φωτός.

Τότε ὁ Γαβατάμας τοὺς ἔλεγε :

— Φίλοι μου, τὸ φῶς δὲν ἔδβαινε ἀπὸ τὸ καλύδι. Δὲν εἶταν εἰς τὸ δάσος καλύδι, ἀλλὰ φωτιὲς βοσκῶν, πού ἔσβυναν, σὰν τῶν ἀνθρώπων οἱ ἀλήθειες, ὡς πού ὁ διαδάτης νὰ τὰς φθάσει.

Καὶ οἱ σοφοὶ ἐγελοῦσαν ἀφρόντιστα διὰ τὸ πάθημα τοῦ διαδάτη καὶ τὸ ἰδικόν των — **καὶ τὸ ἰδικόν μας.**

Τότε ὁμοῦς ὁ Γαβατάμας ἔμενε σκεπτικὸς δι' ὀλίγον, ὡς πού τὸν ἔβγαλε πάλιν ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς του ἢ φλυαρία των.

Ἀνάλογα μὲ τὸ μάκρος τῆς κριτικῆς μας ἴσως νὰ εἶναι πολλὰ τὰ κομμάτια πού ἀντιγράψαμε ὡς τώρα ἀπὸ τὸ βιβλίον, χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ ποῦμε πῶς εἶναι αὐτὰ καὶ τὰ μόνον χαρακτηριστικά. Καὶ μὲ κλεισμένα μάτια μπορεῖ κανεὶς νὰ πλῶνει καὶ νὰ παίρνει. Ἄν τὸ κάναμε αὐτό, καὶ μείναμε πολὺ στὰ καθέκαστα, εἶναι μόνον καὶ μόνον γιατί μᾶς εὐκολύνει γιὰ τὴ σωστὴ ἐχτίμηση τοῦ συνόλου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι στὸν πρόλογο γράφει ὁ συγγραφέας πῶς εἶναι «τὸ ἔργον **σύνθεσις καλλιτεχνικῆ βαθυτέρας σκέψεως καὶ σύνολον φιλοσοφικῆς μελέτης καὶ δημιουργίας**» ἀλλὰ τί «βαθυτέραν σκέψιν καλλιτεχνικὴν» καὶ τί «φιλοσοφικὴν μελέτην καὶ δημιουργίαν» μποροῦν νὰ αντιπροσωπεύουν τὰ κομμάτια πού ξεσηκώσαμε ; Δὲν ξέρομε μὲ τί λογῆς θάμα μπορεῖ ἀπὸ τέτοιες κακότεχνες καὶ ρηχῆς κοινοτο-

πίες νὰ βγεῖ στὸ τέλος «σύνθεσις καὶ σύνολον» ὅπως ὀρίζονται στὸν πρόλογο.

Ἀπὸ τὰ παραπάνου κομμάτια τοῦ βιβλίου θὰ κατάλαβε ἴσως ὁ ἀναγνώστης τὴ μορφή του. Δὲν εἶναι ἐπιστημονικὴ, ὅπως λένε· ἀλλὰ παρουσιάζει τὶς ἰδέες του ὁ συγγραφέας σὰ ζωή, παραστατικά, καθὼς λέει ὁ ἴδιος. Ὁ Γαβατάμας, ὁ Ἀστάρης, καὶ ὁ μελλογέννητος Οἶδας εἶναι τὰ συμβολικὰ πρόσωπα πού ἡ ἐνότητι καὶ ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς τους θὰ δώσουν παραστατικὰ τὴν «βαθυτέραν καλλιτεχνικὴν καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν» τοῦ συγγραφέα.

Ὡς τόσο ὁ Γαβατάμας καὶ ὁ Ἀστάρης δὲν καταφέρνουν τίποτα περισσότερο, ἀπὸ τὸ νὰ μείνουν ὀνόματα μόνον.

Αὐτὸ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ μεριά.

Γιὰ κάτι ἄλλο πού θὰ ἔμπαινε ἀκόμα μέσα στὴν ἴδια κατηγορία, τὴν καλλιτεχνικὴ, τὸ ζήτημα τοῦ ὕψους, θὰ εἶναι ἴσως περιττὸ νὰ ποῦμε πολλά, ὅστερα ἀπὸ τὰ κομμάτια πού βάλαμε παραπάνου. Ἀπὸ τὴ μεριά αὐτὴ θὰ μᾶς φανέρωνε ὁ συγγραφέας τὴν καλλιτεχνικὴ του παρατήρηση, κ' ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου. Οἱ παρομοιώσεις, οἱ περιγραφὲς τοῦ βιβλίου, ὅπως θὰ εἶδε ὁ ἀναγνώστης, μαρτυροῦνε κάθε ἄλλο παρὰ τὸ «βαθὺ καὶ ξάστερο μάτι» πού λέει ὁ Carlyle.

Ἀλλὰ ἂν ἀπὸ τὸ βιβλίον λείπουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πού θὰ τὸ ἀνεβάζανε σ' ἕνα ἐπίπεδο καλλιτεχνικόν, νὰ μπορεῖσε τουλάχιστον τὸ φιλοσοφικόν του ἀποστράγγισμα νὰ τὸ σηκώσει ! Δὲ θὰ θέλαμε νὰ καταδικάσουμε τὸν ἀναγνώστη νὰ περάσει ὅλη τὴ φιλοσοφικὴ ἔρημο τοῦ βιβλίου· ὁ πρόλογος μᾶς σώνει· εἶναι καὶ ἡ σύντομη ἐξήγησις τοῦ ἔργου : «Ἡ ἱστορία τῆς ἰδέας... συγκεφαλαίωνει παραστατικὰ τὰς παλαιὰς καὶ τὰς νέας θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· παρουσιάζει τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα εἰς τὰς πλέον γενικὰς ἐννοίας αὐτῶν. Φανερώνει τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τῶν πλέον γνωστῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα ἐρύθμισαν τὴν ζωὴν τῶν λαῶν. Ἐπίσης καὶ μὲ τὰς συλλογιστικὰς μεθόδους τῆς ἀφαιρέσεως, εὕρσκει τὰς ὁμοιότητας ὄλων τούτων τῶν δοξασιῶν. Αἱ δὲ ὁμοιότητες παρουσιάζονται μόνιμοι καὶ θεμελιώδεις πυρῆνες ἀληθείας, ὅπως τὰ αἰσθητήρια μᾶς παρέχουν αὐτὴν. Ἐνῶ αἱ διαφοραὶ τῶν δοξασιῶν φανερώνονται μεταβατικαί, ἤτοι συνέπειαι προσωρινῶν καὶ μεταβλητῶν ὀργανικῶν ἀπαιτήσεων. Ὡστε νὰ ἐξηγητῆται πῶς εἰς τοῦ καιροῦ τὸ πέρχσμα ὅσον ἐξομαλύνεται τὸ περιβάλλον καὶ μονιμοποιῶνται τὰ αἰσθητήρια, τὸσον καὶ ξεκαθαρίζονται γενικώτερα καὶ σταθερὰ ἀξιώματα,

πού προκύπτουν από την συγκεκριμένη αντίληψιν και διατυπώνονται από την αφηρημένη σκέψιν».

Λέξεις μόνο στην άράδα. Τὸ ξέρουμε, φράσεις τέτοιες ἔχουνε πέραση. Ἐκεῖνος πού τὰ διαβάζει, καταλαβαίνει τόσο, ὅσο και κείνος πού τὰ ἔγραφε. Οἱ λέξεις ὅμως μᾶς ἐπιβάλλονται, γιατί δὲν ἐκφράζουνε σκέψη πού ἐμεῖς τὴ ζήσαμε, και μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, ἀπὸ μιὰ μεριὰ τὴ δημιουργήσαμε, μόνο στεκόμαστε ἀντίκρυ τῆς ξένοι πραγματικά, ἔχοντας μόνο τὴ λέξη. Ὁ χαρακτήρας τῆς σύχρονης ἐπίσημης κριτικῆς μας — ἄς τὴν ποῦμε ἔτσι — νὰ μὴν εἶναι ἀποκλειστική, πού περνάει γιὰ δύναμη, εἶναι τὶς περιπτώσεις φορὲς ἀδυναμία. Ἴσως θέλει κάποια δύναμη νὰ φαίνεται κανεὶς κάποτε ἀποκλειστικός, και νὰ μπορεῖ νὰ λέει σὲ ὀρισμένες περιστάσεις, σὰν τὸ Ρενάν, — αὐτὰ εἶναι μασκαράλκια.

Ἡ συνέχεια ἀπὸ τὸν πρόλογο, εἶναι ἀκόμα πιὸ χαρακτηριστική: «Ριζικώτερα μάλιστα: ὡς ἀναμφισβήτητον συμπέρασμα καθορίζεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἢ τὰς τῶν κατωτέρων αἰσθητηρίων εἰς τὸ νὰ γίνονται βαθμηδὸν πλέον ἐξαρτημένα και πλέον ὑποτελῆ εἰς τὸ ἀνώτερον αἰσθητήριο τῆς συνολικῆς σκέψεως. Φαινόμενον τοῦτο, πού παρουσιάζεται βιολογικῶς ὡς ἐξασθένησις (φαινομενική μόνον) τῶν κατωτέρων αἰσθήσεων.

Σύγχρονα γίνεται ἡ ἐπίκρισις τῶν συμπερασμάτων, ὅσα σφαλερὰ ἔδωκαν αἱ παλαιαὶ διδασκαλίαι και ἐξηγεῖται ἡ ροπή ὄλων τῶν διδασκαλιῶν τούτων πρὸς μίαν κοινὴν — γενικὴν και βασιμικὴν ἀντίληψιν τῆς τάξεως πού κυβερνᾷ τὸν κόσμον — τὸ Σύνολον δηλ. ἐκεῖνο ἕως εἰς τὸ ὅποιον φθάνουν αἱ αἰσθήσεις μας».

Ἄερας, πού δὲν εἶναι κανεὶς φρέσκος. Ἀκούσαμε και τὴ λέξη βιολογία. Ἐχει σήμερα πέραση πολλή. «Ἡ σκέψις ὅμως, ὅπως κάθε γενικώτερα τῶν ἀτόμων βιολογική λειτουργία, εἶναι παραγωγική, γεννητική, δημιουργική». Μόνο πού σκέψη δὲ βλέπουμε σ' ὄλα αὐτὰ. Ἡ σκέψη δὲν εἶναι κατιτὶ κολλημένο στὴ βιολογία, οὔτε σὲ ὅ,τι ἄλλο καλόηχο ὄνομα. Τὸ ἐξωτερικὸ και τυχαῖο τῶν ὄρων ἐδῶ χτυπάει ἄμέσως. Ἐξωτερικὸ και τυχαῖο — ὅ,τι δηλαδή εἶναι ὅσο παίρνει πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ σκέψη πού παρουσιάζει στὴν ἀνάπτυξή τῆς τὴ διπλὴ ὄψη: **λευτεριάς και ἀνάγκης**. Και τὸ κουδούνισμα ὄρων, λέξεων, και τύπων πού ἐκφράζουν ἄλλοῦ πραγματικὴ σκέψη, γεννοῦνε πάντοτε τὴν ὑποψία, πού βγαίνει στὸ τέλος βásiμη, πὼς ἐδῶ δὲν ἔχει κανεὶς νὰ κάνει μὲ σκέψη, παρὰ μόνο μὲ τὸ φαινόμενο, πού λέγεται snobisme. Δὲν εἶναι ὅμως μόνο ἡ βιολογία μὲ τὸ ὀνοματικὸ τῆς πού χρησίμεψε στὸ συγγραφέα γιὰ νὰ διατυπώσει τὴν ἰδέα του. Ἀμέσως ὕστερα

ἔρχεται τὰκόλουθο κομμάτι, ὅπου τινώτερα μαθηματικὰ δανείζουνε ὅμοια κάποιους τοὺς ὄρους: «Ἦτοι, ὡς πρὸς τὴν σκέψιν, ὁ συνδυασμὸς τῶν ὄντων και τῶν φαινομένων παράγει ἐξαγόμενον — ὀλοκλήρωμα — πού συγκεντρώνει μέσα του ὄλας τὰς χρειαστὰς θεμελιώδεις ιδιότητες ἐκείνων ἀπὸ τὰ ὅποια ἐσχηματίσθη και κάτι πλέον αὐτῶν».

Ὅσοι ξέρουν τί θὰ πεῖ ὀλοκλήρωμα, τοῦ κάκου θὰ σπάσουν τὸ κεφάλι τοὺς νὰ βροῦνε γιὰ ποιὸ λόγο βαπτίζεται ἔτσι τὸ **ἐξαγόμενον** αὐτὸ πού συγκεντρώνει ὄλας... και κάτι πλέον αὐτῶν, σὰν τὸ μεσαιωνικὸ ἐκεῖνο σοφὸ πού ἤξερε ὄλα τὰ πράματα, και μερικὰ ἀκόμη. Παρακάτω, σὲ κομμάτι πού δὲν ἀντιγράφουμε, ξεμουτίζει, φυσικά, και ἡ **διαφορικὴ**, ἄλλος ὄρος ἀπὸ τινώτερα μαθηματικά, πού πάει κοντὰ μὲ τὸλοκλήρωμα.

Γιὰ τοὺς βέβηλους, οἱ ὄροι αὐτοί, σὰν τὰ καθολιστικὰ ἀβρακαδαβρά, θὰ δίνουνε φυσικά τὴν ἐντύπωση «βαθυτέρας σκέψεως και φιλοσοφικῆς μελέτης και δημιουργίας». Μᾶς ξαναφέρνουν αὐτὰ σὲ κάτι πού λέγαμε λίγο πρὶν γιὰ τὴ μορφή τοῦ πνευματικοῦ μας βίου, πού τὴ χαρακτηρίσαμε **ἐξωτερικὴ και τυχαία**. Κάτι τι πού εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν εὐλικρίνεια, μὲ τὸ σοβαρό, μὲ κείνο πού ἔχει τὰ δικά του γνωρίσματα, και πού δίνει ἀληθινὰ τὴν ἰδέα τῆς ζωῆς. Ἐτσι ὁ πνευματικὸς μας βίος, πού δίνει μιὰ μίμηση ζωῆς, μοιάζει ἀληθινὰ περισσότερο μὲ τὰ ψεύτικα φυτὰ πού βλέπουμε φυτεμένα σὲ γλάστρες.

Μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὴ ζωὴ, ὅπως ὁ Γκαίτες γιὰ τὸ Θεό: Τί θὰ εἶταν ἕνας Θεὸς πού θὰ ἐσπρωχνε ἀπόξω τὸν κόσμον. Σ' αὐτὸν ἀρμόζει, τὸν κόσμον ἀπὸ μέσα νὰ τὸν κινεῖ: τὴ φύση μέσα του και τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὴ φύση νὰ βαστᾷ.

Αὐτὴν τοῦ **ἐξωτερικοῦ** τὴν ἐντύπωση, και τίποτ' ἄλλο, μᾶς δίνει ὁ Γαθατάμας κι ὁ Ἀστάρης, ὁ Δισκέψιος κι ὁ Τρισκέψιος — και εἶναι φυσικὸ νὰ τὸ συμπεράνει κανεὶς — κι ὁ ἀγέννητος Οἶδας. Ἄν εἶτανε ἀνάγκη κι ἀπὸ ἄλλη ἀκόμα ἀπόδειξη, ἔρχεται **ἐπιτήδεια** νὰ τὴ δώσει ἡ **ἐξωτερικὴ** μονάχα **σχέση** μὲ τὴ διατύπωση ἀπὸ τὸ συγγραφέα «τοῦ ὕφους πολλῶν θρησκευτικῶν βιβλίων και προφητικῶν γραφῶν, πού ἐχρησίμευσεν ἐπιτήδεια εἰς διατύπωσιν τῆς ἐννοίας». Ἐτσι στὸν Τρισκέψιο διαβάζουμε: «Ποῖον θέλετε νὰ σᾶς δικαιώσωμεν, τὸν Μεθύστερον και τοῦ νόμου τὸ πρόσταγμα, ἢ τὴν Μητροδότην και τοῦ Τρισκεψίου τὰς τέχνας;»

Ὁ δὲ λαὸς ὁ περισσότερος ἐφώναζε τότε: τὸν νόμον δικαιώσατε και τὸν Μεθύστερον!

Ἄλλοι ὁμως νέοι καὶ τολμηρότεροι ἐφώνησαν :
Ἡ Μητροδότη ἄς ἐλευθερωθῆ.

Καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς δικαστὰς, ὁ πλέον ἀποφασιστικός, βλέπων ὅτι ἡ ἐρώτησις τίποτε δὲν ὠφελεῖ, μᾶλλον δὲ θόρυβος γίνεται, ἐπρόσταξε τότε :

«Ὅσοι ὑπερασπιζόμενοι τὸν νόμον προέλθετε, μὴ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιζομένους τὸν νόμον εὐρεθῆ μεταξὺ ἡμῶν.

Καὶ σ' ἄλλο μέρος.

Ἐπαίνεσε τὴν ζωὴν ἢ ψυχὴ μου.

Ἐπαινεῖτε τὴν ζωὴν, ὅλα τὰ ἔργα αὐτῆς καὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις αὐτῆς...»

Μὰ αὐτὰ ὅλα εἶναι καταγκιοζλίκια. Τίποτ' ἄλλο.

ΔΙΣΚΕΨΙΟΣ

ΡΟΥΣΣΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — Ο «ΩΚΕΑΝΟΣ», ΤΟΥ Λ. ΑΝΔΡΕΓΕΒ

Μὲ νέο του ἔργου στόλισε τὴ ρούσικη φιλολογία ὁ ἀκούραστος συγγραφέας τοῦ «Ἀνάθεμα!» καὶ τοῦ «Πρὸς τᾶστρα». Ὁ «Ὁκεανός» του εἶναι ἡ συνέχεια, μποροῦμε νὰ ποῦμε, τῶν προηγουμένων του ἔργων, ὅπου ξακολουθεῖ νὰ ρωτᾷ, «ποῦ εἶναι ἡ ψευτιά καὶ ποῦ ἡ ἀλήθεια στὸν κόσμον καὶ στὴ ζωὴ; Ποῦ βρίσκεται τὸ μικρὸ ἐκεῖνο νησάκι, τὸ βραχώδιον, τὸ ἀνάχαρο, μὰ καὶ στερεὸ νησάκι, δηλαδὴ τὸ γερὸ κεῖνο ἔδαφος τῆς ἀλήθειας, μέσα στὸν ἀπέραντο ὠκεανὸ τῆς ζωῆς ὅπου δὲ φαίνεται οὔτε τέλος οὔτε βάθος;»

Ὁκεανός εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀθρώπινου πνεύματος, ἡ πολὺπλοκὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, ποῦ ἀκατάπαφτα τραβάει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀνδρέγεβ, ἀναγκάζοντάς τον νὰ θέτει τὸ ἴδιο πάντοτε ρῶτημα: «τί πρέπει νὰ νηθηθοῦμε καὶ τί νὰ παραδεχτοῦμε στὴ ζωὴ; ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια;»

Ἄλλοι φέβγουνε μακριὰ στὸν «Ὁκεανό» ὅπου αἰστάνουνται πὼς ἀνασαίνουνε λέφτερα κι ἄλλο μνήσκουνε καὶ ζοῦνε στὴν ἀκρογιαλιά τοῦ «Ὁκεανού».

«Στὸν «Ὁκεανό» του ὁ Ἀνδρέγεβ μᾶς παρουσιάζει τοὺς τύπους τῶν σχέσεων τῶν ἀθρώπων πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τοὺς τύπους τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν ἀθρώπων ἀνάμεσόν τους μὲ τὴν ἰδιαίτερὴ του ἀντίληψη ποῦ ἔχει ὁ καθένας γιὰ τὴ ζωὴ.

Μερικοὶ λαίμαργα γαντζώνουνε τὴ ζωὴ καὶ κἀνουνε τὸν ψαρὰ μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ μποροῦνε νὰ ζοῦνε, νὰ συντηρηθοῦνται. Ἄφτοι εἶναι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ποῦναι στὴν ἀκρογιαλιά, ἔλεεινοι καὶ ψευτιάραδες, «κατακουρασμένοι ἀπ' τὴν ἀναμονὴ καὶ

τὸ φόβον». Βγαίνουνε στάνοιχτὰ στὸν ὠκεανό, μὰ μόνον τότες ποῦ θὰ ψαρέψουνε. Ὁ ὠκεανός δὲν τοὺς εὐχαριστεῖ τόσο, ὅσο οἱ φτωχικὲς μὰ ἤρεμες καλύβες τους». Γιὰ κεινοὺς ὑπάρχουνε ἀθρώποι σωστοί, παραδομένοι στὴν ἀλήθεια, σὰν τὸν ἀββᾶ, οἱ ἴδιοι ὁμως δὲν τὴν ἔχουνε καὶ τόσο ἀνάγκη παρὰ τότες μόνον ποῦ τοὺς χρειάζεται γιὰ τὰ καλὰ τὰποτελέσματα της. Εἶναι ἔτοιμοι νὰ μεταχειριστοῦνε τὴν ψευτιά ὅταν πρόκειται νὰ ἐξυπερετήσουνε τὰ μικροπάθια τους. Γιὰ τὴ μικροτιποτένια φιλοψευτιά τους ἴσα-ἴσα τοὺς σιχαίνεται ὁ κυριώτερος ἥρωας τοῦ δράματος — ὁ ληστής Χάγαρτ, ποῦ ποτές του δὲ λέγει ψέματα οὔτε στὸν ἑαφτό του, οὔτε στοὺς ἄλλους: δηλαδὴ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαφτό του πὼς δὲ λέγει ψέματα.

Κατὰ τὰ λόγια του οἱ ἀθρώποι σκεφτήκανε μιὰ ξέχωρη ἀλήθεια — ἀθρώπινη ἀλήθεια — ποῦ δὲ μοιάζει μὲ τὴν ἀλήθεια τῆ λεφτερῆ καὶ τὴν ἀνεξάρτητη, μὲ τὴν ὁποία ζεῖ ὁ ἀποδέλοιπος κόσμος. Ὁ Χάγαρτ δὲν παραδέχεται τὴν ξέχωρη «ἀθρώπινη» ἀλήθεια, ποῦ περιορίζει τὴ λεφτεριά της ψυχῆς μὲ τὴ φροντίδα γιὰ τοὺς ἄλλους ἀθρώπους. «Ὁ πατέρας μου, λέγει, μὲ μάθαινε: ἔ Νόννη κοίταξε! Μιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ἓνας ὁ νόμος γιὰ ὅλους: καὶ γιὰ τὸν ἥλιο, καὶ γιὰ τὸν ἀγέρα, καὶ γιὰ τὰ κύματα, καὶ γιὰ τὰ θηριά, μόνον τοῦ ἀθρώπου ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη. Νὰ φοβᾶσαι τὴν ἀθρώπινη ἀλήθεια».

Εἶναι τόσο μικρὸς ὁ Χάγαρτ καὶ ποτέ του δὲν κρύβεται πίσω ἀπ' τὰ δόγματα σὰν τοὺς κάτοικους τοῦ χωριοῦ, ποῦ ζοῦνε ὄχι σύφωνα μὲ τὰ δόγματα ποῦ κηρύχνουνε καὶ παραδέχονται: προσέφκουνται μὲ τὰ λόγια μαζί μὲ τὸν ἀββᾶ, καὶ ἡ προσεφκὴ τους εἶναι κούφια λόγια, χωρὶς καμιά σημασία. Ὁ ληστής δὲν ξέρει κανένα περιορισμό γιὰ τὸν ἑαφτό του. Πηγαίνει κάτω ἀπὸ τὰ μάθρα παννιὰ τοῦ καραβιοῦ του ποῦ τῶκανε γιὰ τὸν ἑαφτό του καὶ γιὰ κεινοὺς ποῦ θᾶθελε νὰ πάρει μαζί του. Ὁ ἀββᾶς εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ποῦ εἶναι μακριὰ ἀπ' τὸ νιτσεισμό μὰ καὶ μακριὰ ἀπ' τὴν ἀφτότελη ἀγνή ἀλήθεια, ἀσχετὴ μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ συμβολικοῦ ἀββᾶ, ποῦ δὲν ξέρει τίς εἰλικρινὲς διαθέσεις ποῦ ἔχει γιὰ ἐκεινοὺς ποῦ ζεῖ καὶ δουλέει, ἀφοῦ ἡ ζωὴ του περνᾶ χωρὶς νὰ λέγει τὴν ἀλήθεια στοὺς ψαράδες, χωρὶς νὰ λέγει τίς ἀληθινὲς σκέψεις του γιὰ κεινοὺς.

Ὁ ἀββᾶς ἔχει μιὰ κόρη, Μαριέτα. Εἶναι μάννα τοῦ παιδιοῦ τοῦ Χάγαρτ, ποῦ τότε μπιστέβεται καὶ κλίνει πρὸς ἐκεῖνον. Εἶναι ἔτοιμη νὰ κόψει ὅλους τοὺς δεσμούς της μὲ τοὺς ἐλεεινοὺς ψαράδες ποῦ τοὺς σιχάθηκε ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ ποῦ ἔκαναν στὸ χωριό τους οἱ ληστές. «Εἶδα, λέγει ἡ Μα-